

KARATAŞ'TAKİ ARKEOLOJİK ARAŞTIRMALAR HAKKINDA KISA ÖN - RAPOR

Prof. Dr. H. Th. BOSSERT

1949 yazında Prof. Dr. H. Th. Bossert Adana'nın 50 km. güneyinde ve deniz kenarında bulunan Karataş'a talebeleriyle birlikte, Kilikya'nın en büyük liman şehri olan Magarsos harabelerini incelemek amacıyla gitmiş ve o zamanki çalışmalarla harabe hakkında ilk fikir elde edilmişti. Diğer taraftan, bazı bilginler tarafından yine Karataş olarak lokalize edilmiş bulunan eski Mallos şehrinin bulunması için de uğraşılıyordu. Maamafih daha 1949 yılında tarafımızca toplanmış olan yazıtlardan, Mallos'un Karataş'ta aranmaması gerektiği anlaşılmış bulunuyordu. 1949'da bulduğumuz uzun bir mermer yazıt sayesinde kültü hakkında fevkalâde enteresan bilgiler edindiğimiz Athena tapınağı ile meşhur olan eski Magarsos şehrine gerçi Ptolemaios'lar devrinde "Pyramos kıyısındaki Antiocheia,, adı verilmekte idi, fakat burası aslâ Mallos ismini taşımamıştı. Yine Magarsos'ta Mallos şehrine ait bir çok yazıtlar tarafımızca bulunmuş idi ise de bunların, Magarsos tapınakları için tertip edilen adak yazıtları oldukları anlaşılmaktadır.

1950 Ağustosunda müellif, Doçent Dr. U. Bahadır Alkım, Dr. Muhibbe Anstock-Darga, Yk. Mimar Lütfi Özün ile beraber eski Magarsos şehrinin planını almaya çalışmak ve Mallos meselesinin hallinin mümkün olup olmayacağını tetkik etmek maksadiyle Karataş'a geldi. Heyetimizde, geçen sene Karatepe'de değerli çalışmalarına mazhar olduğumuz Mr. ve Mrs. Michael Gough da yer almış bulunuyordu.

100 seneden beri Magarsos şehrinin yapı taşları ve Magarsos'un önünde bulunup eskiden "Dydimaee,, adı verilmiş olan her iki adanın mimarî kalıntıları hem Karataş hem de Karataş etrafındaki köylerde yapılar için kullanılmıştır. Bilhassa güzel taşlar bütün Adana ovasındaki köylerde duvarların köşe taşı olarak örülmüşlerdir ; bunların ekserisi 1949'da kopye etmiş olduğumuz yazıtları ihtiva etmektedir. Binaenaleyh ne Karataş nahiyesinin 4 km. batısındaki Magarsos'ta (bu günkü adı : Dört Direkli) ve ne de adı geçen adalarda esash topraküstü kalıntıları mevcut değildir. Gerçi 1858 yılında Magarsos harabelerinin İngilizler tarafından alınmış bir planı mevcuttur, fakat bu plan arkeolojik incelemeler için tam bir kifayet sağhyamamaktadır. Maamafih, bu eski planın, harabiyetleri dolayısıyla bu gün artık görülmesi mümkün olmayan bazı duvarların seyrini göstermesi bakımından ehemmiyeti vardır. Eğer Kilikya'nın bu en mühim liman şehri için ilim için nihaî bir surette harap olmaktan kurtarmak lâzımsa her halde bu zaman gelmiş ve hattâ geçmiş bulunmaktadır. Asıl Magarsos

şehrinin planı heyetimiz tarafından hiç olmazsa ana hatlarıyla alınmış olduğu halde, mezkûr iki ada için plan alma şartları çok daha gayri müsaittir ; zira bu adalar bu gün sadece bâkir kayadan ibaret kalmış olup binalarının bakiyeleri son on yıl zarfında Karataş'ta yapılan bir iskele inşasında kullanılmıştır. Adalarda bu gün yapı temellerinin oturması için hazırlanan yuvalardan başka ne esaslî bina bakiyeleri ve ne de Karataş sâkinlerinin ifadesine göre vaktiyle mevcut oldukları anlaşılan yazıtlı bloklar bulunmamıştır ; ihtimal bu yazıtlar da aynı iskelenin inşasında kullanılmış olabilir.

1949 yılında olduğu gibi bu mevsimde de civardaki bir çok başka hüyükler incelenmiş ve bunların üzerinde bulunan keramik toplanmıştır. Bu tetkiklerimizle Karataş'ın yakın dolaylarında mevcut olan hüyüklerin ekserisinin, tarihi Demir Çağından önceye çıkabilen keramike sahib olmadığı anlaşılmış bulunuyor. Bu buluntular hakkındaki rapor hazırlanmaktadır.

Mallos şehrinin yerini bulmak için sarfettiğimiz çalışmalarda, bizi, geçen seneki kış sömestri esnasında İstanbul Üniversitesindeki seminer araştırmalarımızda gözden geçirdiğimiz bütün antik kayıtlar destekledi. Gerçi antik kaynaklardaki kayıtlar birbirine uymamaktadır ; bununla beraber bunlardan bir kaçının Mallos şehri ile yerleri malûm diğer Kilikya şehirleri arasındaki mesafeyi itimada şayan bir şekilde kaydedebileceğini de nazarı dikkate alarak, -Pyramos (Ceyhan nehri) kıyısında kâin bulunması muhakkak olan -Mallos şehrinin takribî yerini tahminî bir surette modern bir harita üzerinde işaretlemeyi ihmal etmedik. Bahis konusu olan bölgeyi köy köy hüyük hüyük dolaşarak aradığımız sırada, Dededağ'ın güneyindeki Kızıлтаhta köyünde bir mermer yazıt bulduk ; yazıtın neş'et ettiği yeri, yazıtın bu günkü sahibi, eseri tesadüf olarak bize söyleyebildi. Bu yazıtta, *Flavia Procla* şerefine bir Heroon inşa ettirmiş olan Mallos şehrinin adı geçmektedir. Bu suretle yazıtın, harabesi Kızıлтаhta köyünün hemen yakınında ve Ceyhan nehrinin batı kıyısı boyunca toprak altında bulunan Mallos şehrine ait olduğu anlaşılmış bulunmaktadır. Toprak üstünde mevcut olan binaların hepsi hemen tamamen, civarda bulunan köylerdeki yapılar için malzeme olarak kullanılmıştır. Yalnız Roma çağına ait olup İslâmî devirlerde tamir edilen köprünün bir kısmı, Kızıлтаhta köyüne bağlı Akdeğirmen mevkiî yakınında kendisini muhafaza etmiş bir durumda bulunup hâlen değirmen olarak kullanılmaktadır. Hüyük araştırmalarımıza dayanarak Magarsos'tan Mallos tarihiyle Aigai (bu günkü Ayas) şehrine giden ve Büyük İskender tarafından takip edilmiş olan yolu esas itibariyle çizme imkânı bu gün sağlanabilmiştir.

Mallos'ta heyetimizce toplanmış olan keramik parçaları, esasen tahmin ettiğimiz vechile, pek geniş bir Roma ve Bizans iskânının mevcudiyetini göstermektedir. Nitekim Mallos'un Bizanslılar devrinde Piskoposluk makarrı olduğu malumdur. Roma çağından önceki iskân izlerini, yani Yunan ve daha eski olan Demir Devri buluntularını pek ender olarak gördük. Mallos'taki daha eski tabakaların hâlen toprak altında

bulduklarını tahmin edebiliriz. Tıpkı Magarsos'ta olduğu gibi, Mallos'ta da asıl şehir bir höyük üzerine kurulmamıştır. Bunun sebebini, her iki şehrin hiç olmazsa Yunan devrinden itibaren tevessü etmiş olmalarında aramak lâzımdır. Gerçi Mallos şehrinin sahası içinde Kızıлтаhta köyü sâkinleri tarafından "Terkeşan Höyük,, adı verilen bir yükseklik mevcuttur, fakat bu tümsek gözle de farkedilebileceği gibi bir höyük olmayıp tabii bir kayalığın husule getirdiği yüksekliktir ; ve Roma ve Bizans çağında iskân görmüştür. Aynı vaziyet hemen Pyramos'un kıyısındaki "Küçük Terkeşan Höyük,, için de caridir. Gerçek anlamda olan yegâne höyük ise, Mallos şehrinin sahası içinde kalan ve Kızıлтаhta köyünün 2-3 km. doğusunda bulunan "Kartal Höyük,, tür ; Kartal höyüğün üzerinde bir çiftlik vardır. Bu höyüğün bulunmaları Demir Devrine kadar uzanmaktadır, fakat ondan daha muahhar devirlere ait buluntular da mevcuttur. Ceyhan nehrine uzak olması ve yayılış sahasının da dar bulunması dolayısıyla "Kartal Höyük"ün, Mallos'un şehir höyüğü olabileceği mevzuu bahis olamaz.

Karataş, 3 Eylül 1950